

ZMĚNA CHOVÁNÍ II:

JAK NAVODIT A UDRŽET ŽÁDOUCÍ CHOVÁNÍ U PACIENTŮ / KLIENTŮ

Mgr. Tatiana Malatincová, Ph.D.

Ústav psychologie a psychosomatiky LF MU

BFPL031p Psychologie

UKAZUJE VÝZKUM NA JEDNOZNAČNĚ
ÚČINNÉ INTERVENCE, KTERÉ POMOHOU
PACIENTŮM / KLIENTŮM VE FYZIOTERAPII
DODRŽOVAT PROGRAM?

Ne. Problémy jsou velmi individuální.

CO OVLIVŇUJE DODRŽOVÁNÍ CVIČEBNÍHO PROGRAMU DLE VÝZKUMŮ

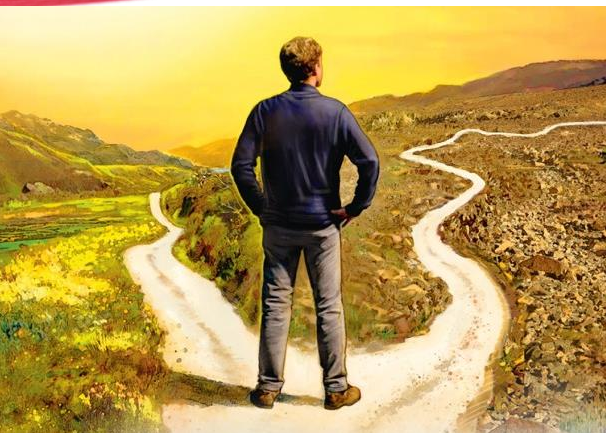
Jack et al. (2010); Essery et al. (2016)

- Počáteční **záměr** („Jdu do toho!“)
- **Víra v sebe**, že to zvládnou (*self-efficacy*)
- Předchozí **úroveň fyzické aktivity** a zkušenosti s cvičením
- **Vnitřní motivace** (touha něčeho dosáhnout, překonat sama sebe, růst, učit se...)
- **Deprese, úzkost** a pocit bezmocnosti
- Míra **sociální opory** / společné aktivity vs. osamocenenost (během cvičení)
- Objektívni **překážky** v cvičení (povinnosti; časový harmonogram; energie; místo na cvičení; zapomínání...)
- **Bolest** a nepříjemné fyzické pocity

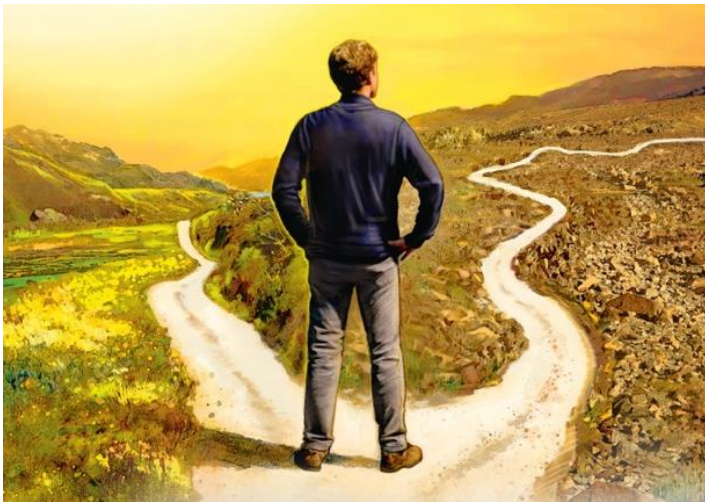

TEORIE SEBEDETERMINACE – VÝZNAM POTŘEB AUTONOMIE, KOMPETENCE A SOUNÁLEŽITOSTI

CO ŘÍDÍ MŮJ ŽIVOT...?

AUTONOMIE

- Rozhoduji se na základě vlastních hodnot, potřeb a toho, co mě baví a naplňuje
- Snažím se poznat své potřeby a potenciál

KONTROLA

- Rozhoduji se na základě příkazů a zákazů, odměn a trestů a zvnitřněných výčitek a pochval od druhých
- Nuťím se do věcí, které nejsou v souladu se mnou

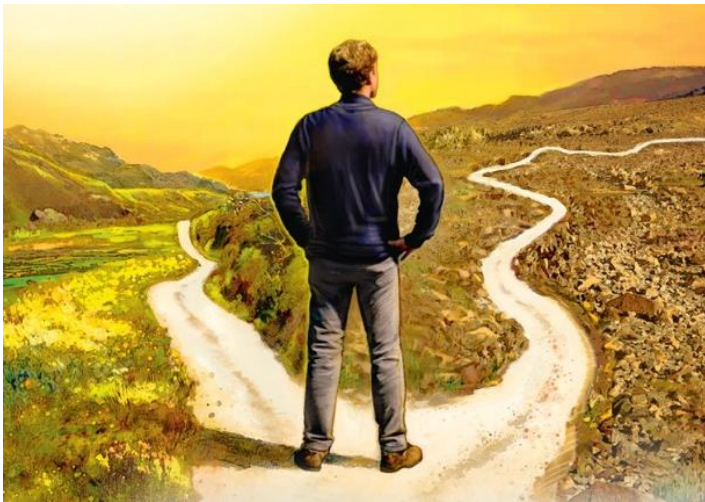

NEOSOBNÍ ORIENTACE

- Jdu s davem a dělám to, na co jsem zvyklý, bez iniciativy a vůle
- Neznám své potřeby a nevěřím, že mohu něco zásadního ovlivnit

AUTONOMIE: „O SVÉM ŽIVOTĚ ROZHODUJI JÁ“

PODPORA AUTONOMIE

- Pokud možno, nechávám druhého se rozhodnout za sebe
- Naslouchám potřebám a pocitům druhých (i když se sami nedokážou zrale rozhodovat)
- Podporuji vnitřní motivaci (zájem a smysl), učím a vedu

KONTROLUJÍCÍ PŘÍSTUP

- Rozhoduji za druhé nebo podle rigidních kritérií a obecných pravidel
- Pocity druhých mě nezajímají, promítám do druhých vlastní potřeby a zájmy
- Motivuji odměnami a tresty (výčitkami), manipuluji

NEOSOBNÍ PŘÍSTUP

- Jednám s lidmi rutinně, příp. je odkazuji jinam
- Mám strach být konfrontován s pocity a potřebami druhých, nevím si s nimi rady
- Nemám snahu někoho motivovat, neočekávám žádné výsledky

JAK MOHU PODPOROVAT AUTONOMII U PACIENTA / KLIENTA?

- **Soucitný a empatický přístup** – zajímám se o jeho potřeby, pocity, obavy, možnosti, překážky v životě a snažím se jim porozumět; uznávám nelehkost jeho životní situace; citlivý přístup k selháním – zájem a hledání cesty

Jak bych se cítil na její místě?

V čem strádá? Co jí chybí?

Proč je to pro ni tak obtížné?

Jak to udělat tak, aby jí to více těšilo?

Co mohu od ní reálně očekávat tady a teď?

Jaký má názor a pocit z toho, co po ní chci?

Jaké speciální potřeby může mít vzhledem

k svému věku, životní situaci, schopnostem?

JAK MOHU PODPOROVAT AUTONOMII U PACIENTA / KLIENTA?

- **Soucitný a empatický přístup** – zajímám se o jeho potřeby, pocity, obavy, možnosti, překážky v životě a snažím se jim porozumět; uznávám nelehkost jeho životní situace; citlivý přístup k selháním – zájem a hledání cesty
- **Ovlivňování prostřednictvím informací** (jak to funguje; co se stane bez intervence; jaké zlepšení lze očekávat), spíše než přímých nařízeních a soudů
- **Zájem** a získávání informací o pacientovi / klientovi a snaha přizpůsobit se tomu, co ho motivuje, spíše než „snažit se ho motivovat“ podle sebe
- Komunikace **neohrožuje klientův pocit vlastní hodnoty** (nemoc a problémy s dodržováním programu nejsou znakem „neschopnosti“ a neadekvátnosti – je normální, že je to náročné, existují přístupy k zlepšení; důraz na klientovy silné stránky – terapeutický princip „na vlastní život si je největším odborníkem každý sám“)

REALITA

„Pokud se toto nestane, pak...
Pokud se udělá toto, pak...“

SOUCIT

„Rozumím, že je to těžké... Je důležité to, jak se cítíte, co chcete a potřebujete...“

NADĚJE

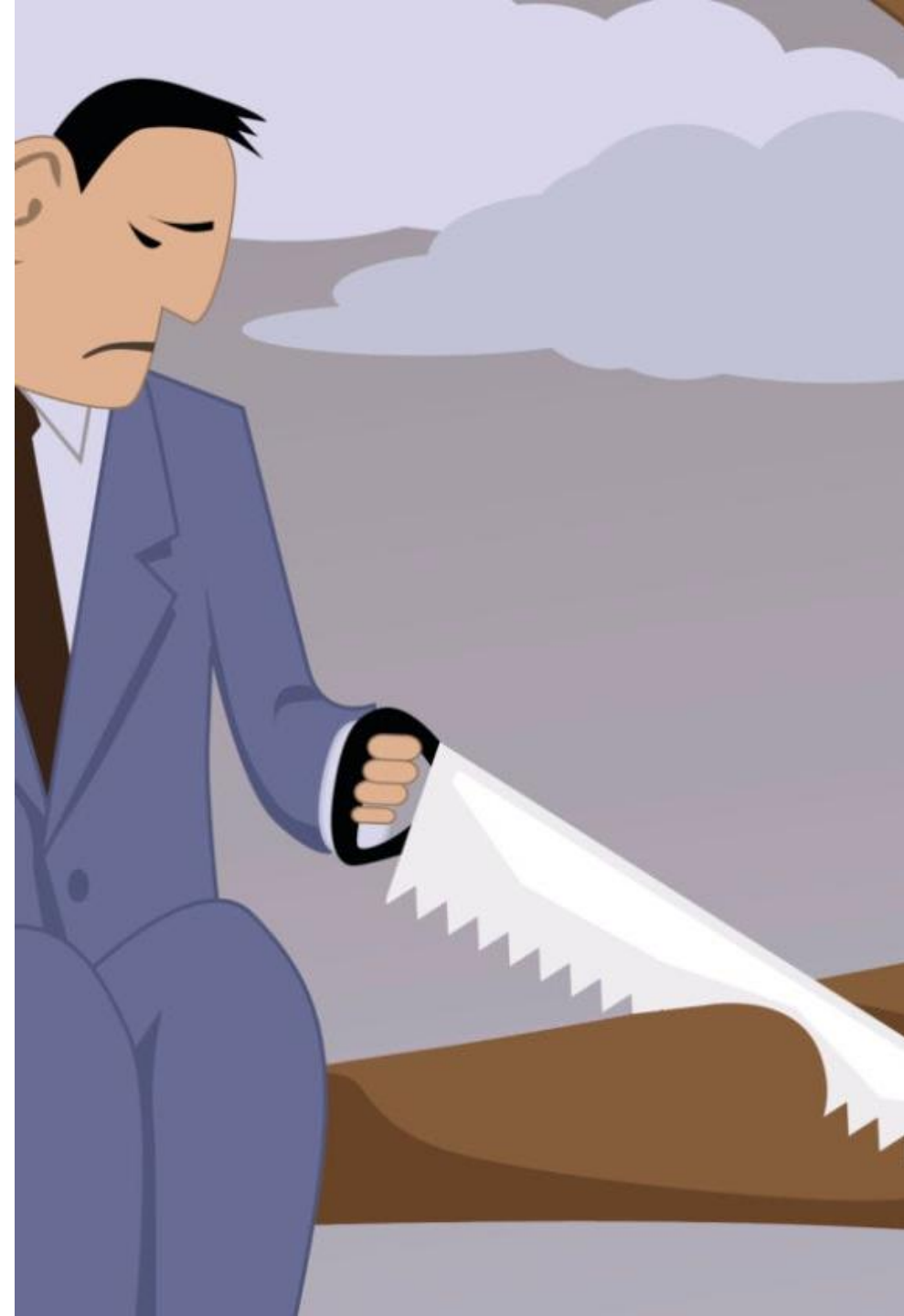
„Je možné změnit situaci k lepšímu... Je možné a obohacující se rozvíjet a učit novému...“

DEFENZIVNÍ PŘÍSTUP JE ZNAKEM NARUŠENÉHO POCITU AUTONOMIE...

- Lhaní a zatajování
- Emoční vydírání a sebemrškačství před terapeutem k vyvolání soucitu
- „Vy nevíte, čím vším si já musím projít...“
- „Okolnosti jsou pořád proti mně...“
- Srovnávání se s druhými k poukázání na „neférovost“ osudu
- Srovnávání se s druhými k sebeobhajování
- Prázdné sliby a racionalizace vlastních chyb a zanedbaní cvičení
- Sebe-znevýhodňování (*self-handicapping*)

→ Klient vnímá dodržování programu především jako podrobování se pravidlům a autoritám, necítí odpovědnost za svoje zdraví a kontrolu nad ním.

→ Problém, protože klient může být více motivován program nedodržovat než dodržovat! Brání pokroku v rehabilitaci i rozvoji seberegulace.

PŘÍZNAKY DUŠEVNÍCH PROBLÉMŮ – ČAS DOPORUČIT POMOC ODBORNÍKA

DEPRESE

- Netěší ho ani to, z čeho měl dříve radost
- Velmi nízké sebehodnocení, pocity bezcennosti
- Iracionální pocity viny
- Sociální staženost
- Pocity bezmoci a nesmyslnosti jednání
- „Přežvykování“ negativních událostí; „černé“ vidění světa, neutěšitelnost, beznaděj
- Podrážděnost, zlost
- Myšlenky na sebevraždu
- Letargie, chybí iniciativa
- Snížená energie, nesoustředěnost, bolesti hlavy
- Změny spánku a chuti k jídlu

ÚZKOSTNÍ PORUCHY

- Neustálé přemrštěné obavy z něčeho, které neumí kontrolovat
- Pocit, že se vše vymyká kontrole, strach, že „se zblázní“, pocit, že nic není skutečné
- Nepokoj, podrážděnost, „jako na jehlách“
- Plačtivost, snadná rozrušitelnost
- Tělesné a duševní napětí, neschopnost uvolnit se
- Neschopnost soustředit se, únava, nespavost
- Fyzické příznaky úzkosti (třes, pocení, bušení srdce, závratě, sevřené hrdlo, zažívací problémy...)
- Panické ataky
- Iracionální vyhýbavé chování

SOUNÁLEŽITOST: „JSEM PŘIJÍMÁN A MAJÍ MĚ RÁDI TAKOVÉHO, JAKÝ JSEM“

SOUNÁLEŽITOST

- Jsem součástí skupiny, s kterou se identifikuji
- Lidé mě mají rádi a já mám rád je
- Mám blízké osoby, na kterých mi záleží
- Jsem přijímán takový, jaký jsem, navzdory rozdílnostem

OSAMOCENOST

- Mám pocit, že nikam nepatřím, odcizení, „páté kolo u vozu“
- Pocit vzájemné nedůvěry, pouze „obchodní“ vztahy
- Nemám důvěrné blízké vztahy
- Musím „hrát jejich hru“, přízeň je podmíněna, nesouhlas se trestá

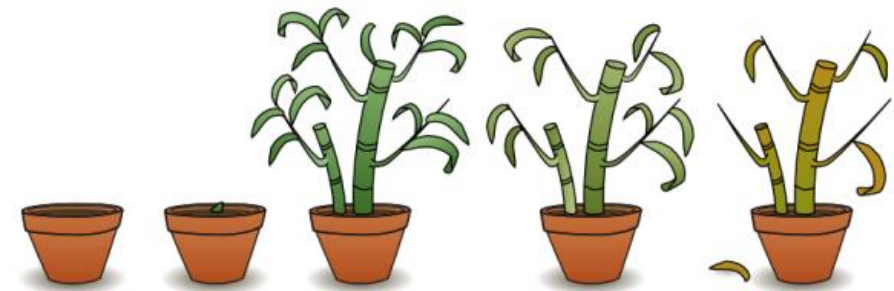
JAK MOHU PODPOROVAT POCIT SOUNÁLEŽITOSTI U PACIENTA / KLIENTA?

- Přijetí i s nedostatky, respekt, empatie a soucit
- Vlídny a lidský přístup, upřímný přátelský zájem
- Ocenění úsilí
- Chápání a zohlednění sociálních potřeb během cvičení
- Vytváření komunit, propojování klientů ke sdílení zkušenosti a společných aktivitám
- Zapojení rodiny

KOMPETENCE: „MÁM SCHOPNOST SE ROZVÍJET A MĚNIT VĚCI K LEPŠÍMU S VYUŽITÍM SVÝCH SILNÝCH STRÁNEK“

KOMPETENCE

- Mohu využít svůj potenciál a přednosti
- Dostávám informativní zpětnou vazbu
- Učím se a rozvíjím vlastním tempem
- Úkol je adekvátně náročný a pravidla jsou smysluplná a transparentní

NEDOSTATEK POCITU KOMPETENCE

- Nemám šanci ukázat, co ve mně je
- Odměny a tresty neodrážejí můj výkon
- Stagnuji, jsem frustrován
- Úkol mně zahlcuje, nevím si s ním rady, nemám dostatek informací

„VĚŘÍM, ŽE TO ZVLÁDNU“

- Věřím, že pozitivní změna je možná – **naděje, optimismus**
- Věřím, že změna závisí na mém chování – **vnitřní ohnisko kontroly**
- Věřím, že mám dostatek schopností dosáhnout pozitivní změnu svým chováním – **pocit vlastní účinnosti ohledně potřebných postupů**
- Věřím, že budu schopen změnit své chování – **pocit vlastní účinnosti ohledně seberegulace**
- Pokud mi to nejde, věřím, že se to mohu postupně učit a rozvíjet se – **růstové mentální nastavení**
- Věřím, že i schopnost kontroly nad vlastním chováním je kompetence, která se může rozvíjet – **růstový pohled na seberegulaci**

„VĚŘÍM, ŽE TO ZVLÁDNU“ POCIT VLASTNÍ ÚČINNOSTI (SELF-EFFICACY)

Naše přesvědčení o sobě a tom, co řídí svět, jsou **naučené** a lze je přeučit!

Vlastní zkušenost

Zástupná zkušenost

Přesvědčování

Signály těla

ORIENTACE NA SEBEROZVOJ – RADOST Z RŮSTU A POCIT, ŽE TO MÁM VE SVÝCH RUKOU

**Jak určím, jestli se úspěšně posouvám
kupředu?**

- Objektivní normy – dosahuji stanovených výsledků?
- **Individuální normy** – zlepšuji se oproti předchozímu výkonu?
- Sociální normy – jak jsem na tom oproti ostatním?

ORIENTACE NA SEBEROZVOJ – RADOST Z RŮSTU A POCIT, ŽE TO MÁM VE SVÝCH RUKOU

Orientace na „mastery“

- Hlavním cílem je rozvíjet se a učit se
- Náročné úkoly vnímám jako výzvu
- Negativní zpětnou vazbu vnímám jako informaci o tom, kam se ještě mohu posunout – nemusím být defenzivní
- Občasné selhání jsou běžnou součástí učení na optimální úrovni
- Mohu bezprostřední cíle a nároky přizpůsobit svému tempu učení
- Mám zdroje informací a možnosti zkoušet to znova a jinak
- Radost z pokroku je motivací
- Pocit hrdosti na sebe díky zvládnutí překážek

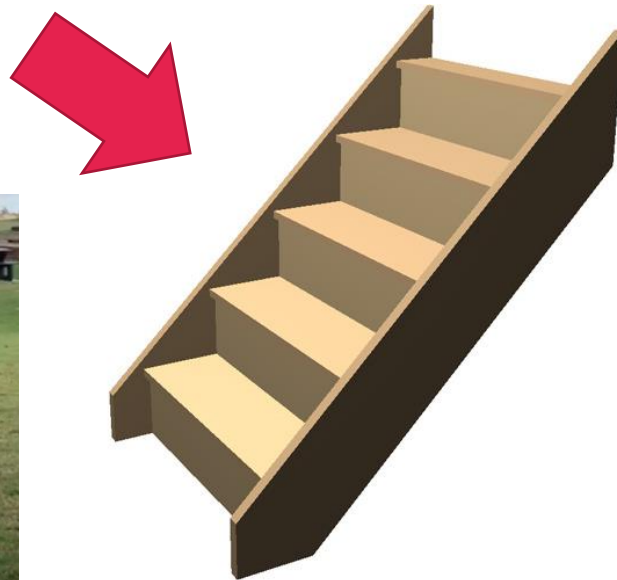

JAK NA TO –
PROSTŘEDKY K
DOSAHOVÁNÍ CÍLE
A UČENÍ

VYPRACOVÁNÍ PLÁNU

1. **Zohlednění možností** – kolik, kdy a jak můžu udělat; jaké aktivity mohu nahradit; s čím můžu sladit; jak se více motivovat
2. **Mentální srovnávání** – co chci dosáhnout a co proto musím udělat?

VYPRACOVÁNÍ PLÁNU

- 1. Zohlednění možností** – kolik, kdy a jak můžu udělat; jaké aktivity mohu nahradit; s čím můžu sladit
- 2. Mentální srovnávání** – co chci dosáhnout a co proto musím udělat? Přístup SMART (dosažitelné konkrétní cíle, „krůček po krůčku“)
- 3. Motivující faktory a úprava prostředí** – co mi pomůže to dělat s větší radostí? Jaké překážky a rozptylující faktory je potřeba odstranit?
- 4. Načasování** – časový harmonogram s konkrétním bodem v čase, kdy začnu („implementační intence“)

REALIZACE PLÁNU

- **Vytváření návyku** – pravidelnost, opakování a minimalizování averzivních aspektů
- **Úprava prostředí** („*nudging*“) tak, aby bylo pro mne snadnější začít a těžší odolat
- Adekvátní strategie regulace emocí u frustrace – **přerámcování** situace, udržování růstového nastavení, podívání se na situaci z motivujícího úhlu pohledu („Toto je ta překážka, kterou když překonám, tak zvítězím nad sebou a posunu se kupředu“)
- Adekvátní **sledování pokroku** – informativní zpětná vazba („toto nefungovalo, jak jsme mysleli, protože... zkusíme něco jiného...“) a pozitivní zpětná vazba („výborně, udělal jste pokrok“) – transparentnost, srozumitelnost a motivující komunikace

KAŽDÝ
JSME
JINÍ...

DĚKUJI ZA POZORNOST!